

trykte Bøger i vor gamle Historikers Bibliotek, da der samtidig fra dansk Side fremkom en Studie over Stephanii Manuscripter. Det er en kendt Sag, at Stephanii Bibliotek solgtes til Sverige af hans fattige Enke, men ingen har haft ret Rede paa Samlingens Indhold, og H. F. Rørdam maatte i 1890 slutte sin Afhandling: Steffen Hansen Stephanus, med Ønsket om, at en Undersøgelse i svenske Biblioteker maatte tages op. Dr. Walde har gennemført denne Undersøgelse med den ham egne Energi; den kan kun øge Forventningen om, hvad Afslutningen af **Storhetstidens litterära krigsbyten** vil bringe af Bidrag til dansk Lærdomshistorie og Bibliotekshistorie, i særlig Grad sættes Haab til ny og store Bidrag til vor Kundskab om den gamle danske Adels litterære Kultur.

Ellen Jørgensen.

Tidshistorie.

Næppe noget Punkt af Sagalitteraturen har i den Grad været Genstand for Forskning som Nordboernes Rejser til Vinland. Ikke blot det mærkelige Faktum, at vore nordiske Fædre næsten et halvt Aartusinde før Kolumbus satte deres Fod paa Amerikas Fastland, men ogsaa det romantiske i Sagaernes Skildringer af Rejserne maatte drage Historikerne, og dertil kom ikke mindst, at Emnet baade i sin Helhed og i Enkeltheder rummede saa mange Problemer, at det maatte synes næsten uudtømmeligt. Siden 1887, da Gustav Storm fremsatte sine grundlæggende Studier over Vinlandsrejserne (Vinland og Vinlandsrejserne, i Aarb. for nord. Oldk. og Hist. 1887), har næsten hvert Aar bragt nye Bidrag til Diskussionen, snart fra skandinavisk, snart fra engelsk og amerikansk Side; de fleste har dog beskæftiget sig med Enkeltheder og ikke ført Spørgsmaalet videre frem. Udgangspunktet for den moderne videnskabelige Drøftelse af dette var som nævnt Gustav Storms Afhandling. Ved en kritisk Gennemgang af Kilderne viste han, at vi først og fremmest maa bygge paa Erik den Rødes Saga fra c. 1200, medens de andre Kilder enten er kortfattede og kun giver faa Oplysninger (som Adam af Bremens Omtale af Vinland, der dog har Interesse ved at være den ældste Kilde, der omtaler dette Land), eller, som Grænlandingaþáttir Skildring i Flatøbogen, er delvis sekundære og opfyldt med sagnagtige Tildigtninger, en Opfattelse, der senere skarpt er udformet, og hvis Rigtighed er bevist gennem Finnur Jónssons Undersøgelser (i Norsk Hist. Tskr. 5. R. I 1911 og Aarb. for nord. Oldk. og Hist. 1915). Af de fem Rejser, Grænlandingaþáttir omtaler, maa da de tre gaa ud, og tilbage bliver Leif den Heldiges og Karlsefnes, af hvilke igen den sidstnævnte har størst Interesse, da vi om

den har de fyldigste Efterretninger i Sagaen. Paa Grundlag af disse opstillede da Gustav Storm følgende Rejserute: Nordboerne var først kommet til Helluland (Stenlandet), der er identisk med den klippefyldte Nordøstkyst af Labrador; derefter naaede man længere mod Syd til Markland (Skovlandet), i hvilket Navn der ligger en Naturbeskrivelse, der passer paa New Foundland, og endelig naaedes længst mod Sydvest Vinland, hvor Vinstokken vokser vildt, en Karakteristik, der kan bringes til at passe paa Nova Scotia. Hypotesen var i flere Henseender tiltalende, men der klæbde den Mangel ved den, at selv om den i Hovedsagen kunde passe med Landenes Natur, som vi kender den fra senere Tid, var det ikke muligt nøjere at indpasse de detaillerede Beskrivelser af de enkelte Lokalteter, som Sagaen giver; man kunde kun sige, at de maatte være at søge paa Kysterne, men eksakte Bestemmelser lykkedes ikke eller virkede i det mindste ikke overbevisende.

Gustav Storms Afhandling kunde ifølge Sagens Natur, hvad de rent geografiske Bestemmelser angaar, næppe være mere end et Diskussionsgrundlag, og talrige Studier fremkom i de følgende Aartier for at uddybe Spørgsmaalet; men synderlig længere end Gustav Storm naaede man dog ikke. Da rettedes der i 1911 et heftigt Angreb paa hele den tidligere Opfattelse af Vinlandsspørgsmaalet; i sit i mange Henseender interessante og fortjenstfulde Værk om Rejserne mod Nord „Nord i Tåkeheimen“, fremsatte Fridtjof Nansen den Anskuelse, at Vinland var et mytisk Land, en direkte Ætling af Oldtidens Insulae Fortunatae, der spillede en stor Rolle i den keltiske Eventyrverden, og som Islænderne delvis ad denne Vej havde lært at kende og nu udpyntede med Træk, laante fra den nordiske Eventyrkreds. Vel benægtede han ikke, at Nordboerne kendte Amerika — en islandsk Aarbogsoptegnelse fra 1347 omtaler saaledes et grønlandsk Skib, der var „faret til Markland“ — men Sagaernes Meddelelser om Rejserne til Hellu-, Mark- og Vinland maatte betragtes som Fabler, der savnede Rod i Virkeligheden. Med en uhyre Konsekvens var dette Synspunkt ført igennem og forsøgt bevist ved omfattende Sammenligninger med klassiske, arabiske, keltiske og nordiske Sagn om Rejser til Lykkelande. Hans Fremstilling blev derved et righoldigt Repertorium for middelalderlige Sagn og Eventyr om Insulae Fortunatae, men da han ikke efter moderne kildekritisk Metode skelnede skarpt mellem de ældre mere nøgterne og de yngre udpyntede Kilder, skød hans Kritik langt over Maalet, og Finnur Jónsson, der allerede i 1911 i Norsk Hist. Tskr. tog skarpt til Genmæle mod den nansenske Opfattelse, havde da ogsaa let ved at vise, at den ældre Beretning, vi har om Vin-

landsrejserne i Erik den Rødes Saga, i Virkeligheden ikke rokkes ved den af Nansen fremsatte Reduktion in absurdum, ligesom han ogsaa sejrrigt hævdede, at Sagaens Skildring af Vinlands Beboere slet ikke svarede til Datidens Forestillinger om Lykkelandets Indvaanere. At Fridtjof Nansens Kritik indeholder flere Enkeltheder af videnskabelig Interesse, lader sig dog ikke nægte; vi kan sikkert i den finde Paralleller og Kilder til adskillige af de Træk, som den yngre Grænlandingapåttr har opfyldt sin Skildring af Vinlandsrejserne med, og mange andre Afsnit af hans interessante Værk er af stor videnskabelig Værdi.

Om end Nansens Forkastelse af Sagatraditionen om Vinlandsrejserne ikke vandt Godkendelse (og ikke synes at være genoptaget), havde han dog rørt ved et ømt Punkt i Gustav Storms Fastsættelse af Ruten til Labrador—New Foundland—Nova Scotia. Som den skolede Geograf og Opdagelsesrejsende hævder han nemlig 254 f.: „Tænker vi os, at Karlsefne vilde sydover og først er kommet til Labrador, med en Kyst, der strakte sig mod Sydøst, saa er det mod sund Fornuft, at han frivillig skulde have sluppet Kysten af Sigte igen og stukket til Havs i østlig Retning for saa to Dage senere at se nyt Land Syd for sig. — — — Men sæt nu, at han alligevel paa den Vis er kommet til New Foundland, og han saa igen stikker til Havs i Stedet for at følge Kysten, hvordan kan han da vide, at han denne Gang i Stedet for at sejle i østlig Retning skal holde vestover? Men det maa han have gjort for at komme til Kap Breton eller Nova Scotia.“ I Virkeligheden er der her et af de svageste Punkter i den stormske Hypotese, tilmed da den saa nøjagtige Rejsebeskrivelse slet ikke antyder, at Nordboerne har forladt Kystegnene. Dette Spørgsmaal ligesom hele Rejseruten blev ikke taget op til Behandling af Finnur Jónsson, der væsentlig holdt sig til den kildekritiske Side af Sagen. 1914 behandlede Prof. W. Hovgaard Vinlandsrejserne indgaaende i „The voyages of the Norsemen to America“, et Værk, der indeholder talrige interessante Betragtninger, men hvis Fastsættelse af Rejseruten ikke virker overbevisende. Byggende paa Grænlandingapåttr mener han, at Leif naaede til New Foundland, men Karlsefne kun til Nordvestkysten af New Foundland. (Jfr. herom Hist. Tskr. 8 R., V, 457.) Endelig er i 1917 Spørgsmaalet taget op til ny Behandling, denne Gang atter af en Geograf, Professor H. P. Steensby, der nu havde den store Fordel helt at kunne lade den filologiske og kildekritiske Side ligge som tidligere behandlet. Den Rute, han i *Norsemen's Route from Greenland to Wineland* fastslaar, afviger betydeligt fra den af Storm antagne, men virker langt mere tiltalende og sandsynlig, ikke mindst paa Grund

af sin store Simpelhed, idet han lader Nordboerne følge Labradors Øst- og Sydkyst helt op til St. Lawrenceflodens Ud- løb i St. Lawrencebugten. At Helluland er identisk med Labra- dors Nordøstkyst har Prof. Steensby tilfælles med de tidligere Forskere; men denne Strækning er vistnok ogsaa den eneste paa Amerikas Østside, paa hvilken den i Navnet indeholdte Karakteristik kan passe. Fra Labradors Sydøstspids fulgte de Kysten i sydlig Retning, i Sydøst havde de en Ø, hvor de skød en Bjørn, og som de derfor kaldte Bjørnø, denne skulde være New Foundlands nordligste Del overfor Labrador. Markland bli- ver saa Labradors Sydøstkyst, her gaar endnu Skoven helt ud til Havet. Herfra strækker Kysten sig i vestlig Retning opfyldt af Klitter, det skulde saa være Sagaens Fardurstrand, der skildres som havneløst, „med lange Sandstrækninger“. Ved yderligere at følge Kysten kommer man til det indre af St. Lawrencebug- ten, her maa da Vinland søges, og Sagaens Straumey og Hop, hvor de slog sig ned, og af hvilke Lokalteter der gives indgaaen- de Beskrivelser, bliver da identisk med henholdsvis Hare Island og Byen St. Thomas (ca. 75 km Vest for Quebec). Ved indgaaende Sammenligning mellem Sagaen og nyere Kort, Rejsebeskrivelser og Billeder viser Steensby, at Sagaens Opgivelser saavel i Hel- hed som i Enkeltheder kan bringes til at passe paa Lokalteter her. Bevisførelsen synes i høj Grad overbevisende, navnlig fordi den kan føres igennem uden anstrengende Fortolkninger af tilsy- neladende modstridende Punkter, en Fremgangsmaade, den mo- derne Filologi og Historieforskning vel er nødt til at anvende, men som ofte gør Læseren lidt skeptisk overfor de vundne Re- sultaters Holdbarhed. Med Hensyn til den selvsaaede Hvede drister Prof. Steensby sig ikke til endelig at afgøre, hvilken Plante der hermed skal forstaas, men at Vinstokken her har vokset vildt, turde være sikkert; den tæt Vest for St. Thomas liggende Ø, Isle d'Orleans, fik saaledes af den franske Rejsende Cartier Navnet Isle de Bacchus paa Grund af den vilde Vin, der vokse- de her.

Ved Antagelsen af den af Prof. Steensby angivne Rute staar vi paa betydelig fastere Grund end før. I Betragtning af Sagaer- nes overraskende Evne til at give minutjose Rejsebeskrivelser (jfr. Finnur Jónsson i Norsk Hist. Tskr. 5. R. I, 130 f.), kan det ikke overraske, at saa mange Enkeltheder stemmer overens med Virkeligheden, og selv om adskillige Punkter af Prof. Steensbys Fortolkning maaske vil blive gjort til Genstand for Uddybning og Diskussion fra Forskere, der ikke blot fra Kort og Beskrivelser, men ogsaa af Selvsyn kender de behandlede Egne, vil denne nu i ganske anden Grad end før kunne gaa i Enkeltheder. En saadan

Diskussion vil sikkert ikke mindst komme til at beskæftige sig med de etnografiske og antropologiske Skildringer i Erik den Rødes Saga af Vinlands og Marklands Indfødte. Her synes man at staa paa mindre fast Grund, ogsaa fordi Fremstillingen straks eller i Løbet af de to Aarhundreder, der gik hen, inden Beretningen blev nedskrevet i den Form, hvori vi kender den, kan være undergaaet Ændringer under Paavirkning af Nordboernes Kendskab til Eskimoerne i Grønland. Imidlertid indeholder Skildringen af de Indfødte, som Karlsefne og hans Folk traf i Vinland, flere Træk, der adskiller dem fra Eskimoerne, og netop Forskellighederne vil her være af Betydning, da de maa stamme fra selvstændige Iagttagelser; men disse Træk peger netop hen paa Indianerne, som i langt senere Tid har levet ved St. Lawrenceflodens nedre Løb. Med Interesse maa man afvente de Indlæg, der sikkert vil fremkomme fra Specialisterne i disse Spørgsmaal, der, hvad Behandlingsmaade og videnskabelige Forudsætninger angaar, ligger ude i Historiens Periferi, men hvis endelige Løsning vil være af fundamental Betydning for hele vor Opfattelse af Nordboernes Færd og vor Værdsættelse af Sagaerne som historisk Kilde. Med Finnur Jónssons og H. P. Steensbys Afhandlinger synes vi at være rykket dette Maal nærmere end nogensinde tidligere, og hvis Fridtjof Nansens Kritik har kaldt hans Modstandere frem til fornyet Drøftelse af Spørgsmaalet, vil heller ikke hans Arbejde være gjort forgæves. *Thomas B. Bang.*

Københavns Universitet mindedes reformationens 400-aars jubilæum ved i sit festskrift at udsende en velskreven og i videnskabelig henseende meget vægtig afhandling af prof. I. Oskar Andersen: **Overfor Kirkebruddet.** Heri optager forf. paany til nøjere prøvelse spørgsmaalet om Kristiern 2.s stilling til den lutherske bevægelse i hans kongetid, et spørgsmaal, der som bekendt tidligere er blevet indgaaende behandlet af Gram og Allen, men som iøvrigt de, der har fremsstillet denne konges regeringslid (Paludan-Müller, Heise) saavelsom kirkehistorikere (Münter, Helweg) og retshistorikere (Kolderup-Rosenvinge, I. E. Larsen, Matzen) har maattet tage standpunkt til. Der var god grund til at tage dette spørgsmaal op paany, fordi der til belysning af det er fremkommet ny litteratur, særlig Herm. Barges store skrift om Karlstadt, hvori der tilskreves denne en betydelig indflydelse paa Kristiern 2.s store lovgivningsarbejder, og den deraf følgende store drøftelse mellem Barge og K. Müller af forholdet mellem Luther og Karlstadt. Ogsaa noget nyt kilde-materiale; det er glædeligt at se, at *Acta Pontificum Danica* dog har ydet adskillige bidrag til fremstillingen.